

2. PANORAMA GENERAL DEL MERCAT DE TREBALL I LES POLÍTIQUES ACTIVES D'OCUPACIÓ

En aquest apartat feim l'anàlisi de l'estratègia europea d'ocupació 2020, els indicadors de Laeken, l'anàlisi comparada de les taxes d'activitat, d'ocupació i d'atur de les Balears i d'altres comunitats autònomes i de l'Índex de qualitat del treball (IQT) de les Balears comparat amb la resta de comunitats autònomes.

Abans d'entrar en aquesta anàlisi convé fer algunes observacions sobre la principal base estadística emprada.

La informació estadística és la relativa a les afiliacions a la Seguretat Social (TGSS) i les estimacions que proporciona l'Enquesta de població activa (INE-EPA)³⁴. També incloem en aquest apartat l'actualització dels indicadors de l'índex de qualitat del treball (IQT), treball editat l'any 2009³⁵, i que cobra rellevància en aquests darrers quatre anys per la incidència de la crisi econòmica i laboral en l'àmbit mundial. L'actualització dels indicadors es fa amb dades de l'any 2010. Finalment, feim un breu repàs a les polítiques actives d'ocupació i formació i actualitzam, en la mesura del que és possible, la informació estadística que ja havíem introduït en la Memòria del CES de l'any passat.

2.1. INDICADORS D'AVALUACIÓ PER A L'ESTRATÈGIA EUROPEA D'OCUPACIÓ 2020

³⁴ Sobre les diferències metodològiques d'aquestes dues fonts estadístiques, vegeu: Memòria del CES sobre l'economia, el treball i la societat de les Illes Balears, 2001, pàg. 372 i 373.

³⁵ Estudi elaborat l'any 2008 i publicat el 2009, a proposta de la Comissió de Treball de la Memòria del CES 2007 i aprovada per la Comissió Permanent, en què es duu a terme l'actualització del primer estudi del CES sobre els IQT, La qualitat del treball. Una proposta d'indicador, Consell Econòmic i Social de les Illes Balears i SOIB, 2004.

L'Eurostat anualment actualitza una taula de 79 indicadors per fer el seguiment de l'Estratègia de Lisboa, tot i que aquesta s'ha substituït per l'Estratègia d'Ocupació 2020, amb vista als pròxims deu anys, i constitueix un marc de referència per al progrés de la Unió Europea. La nova estratègia es recolza en cinc objectius concrets, cada un dels quals afecta una àrea diferent. En aquest apartat, juntament amb els indicadors de l'Estratègia d'Ocupació 2020, en presentam alguns que corresponen a l'àmbit del treball.

Segons s'ha reconegut en el document "El futur de l'Estratègia europea d'ocupació" les reformes que han adoptat els estats membres en el passat han contribuït a incrementar la resistència de l'ocupació a la desacceleració econòmica, a incrementar en més de deu milions els llocs de feina i a reduir la taxa d'atur de llarga durada. Ara bé, els indicadors d'avaluació mostren que en el cas d'Espanya la situació és molt diferent, amb taxes d'atur que se situen molt per sobre de la mitjana europea ([vegeu el quadre II-1](#)).

Amb la crisi econòmica, la taxa d'atur dels estats membres s'ha elevat, especialment en categories com els joves, els treballadors grans, les dones o les persones amb desavantatges específics. En aquest any 2011, Espanya ha encapçalat l'augment de la taxa d'atur de la zona euro segons dades de l'Eurostat, i ha arribat al 21,7%, quan la mitjana de la UE 27 és només del 9,7%. I, per últim, les dades de l'Eurostat mostren el fort increment de la taxa d'atur juvenil, que a Espanya ha passat del 18,8% l'any 2007 al 46,4% durant l'any 2011, la xifra més alta de tota la UE a dos punts per sobre de la registrada per Grècia (44,4%).

Pel que fa als indicadors sobre inclusió social, l'Estratègia Europa 2020 té una importància especial per dos motius. En primer lloc, perquè estableix com un dels seus cinc objectius prioritaris la reducció del nombre de persones en risc de pobresa i exclusió social. En segon lloc, perquè es crea un nou indicador per mesurar el nombre de persones en risc de pobresa i exclusió social (la taxa de risc de pobresa i exclusió social). Aquest nou indicador preveu tres variables:

La població la renda de la qual es troba per davall del llindar de pobresa, definit aquest en el 60% de la renda neta disponible equivalent de la població.

La població que pateix privació material severa, és a dir, que no pot permetre's almenys quatre dels nou ítems seleccionats en l'àmbit europeu: pagar el lloguer o una lletra, mantenir la casa a una temperatura adequada, afrontar despeses imprevistes, una menjada de carn, pollastre o peix (o el seu equivalent vegetarià) almenys tres vegades per setmana, unes vacances fora de casa almenys una setmana a l'any, un cotxe, una rentadora, un televisor en color i un telèfon (fix o mòbil).

La població que resideix en llars amb baixa intensitat d'ocupació. La intensitat d'ocupació d'una llar és del 100% si tots els membres treballen a temps complet durant tot l'any i es va reduint quan existeixen membres que no treballen o ho fan a temps parcial. Es classifica una llar amb baixa intensitat d'ocupació quan aquesta és inferior al 20%.

Segons Europa, la sortida de la crisi ha de constituir la porta d'entrada a una nova economia. S'han de prendre mesures si es vol que la nostra generació i les generacions futures puguin seguir gaudint d'una vida d'alta qualitat i sana, sostinguda pel model social únic d'Europa. Així doncs, l'Estratègia Europa 2020 és una agenda per a tots els estats membres, que té en compte les diferents necessitats, els diversos punts de partida i les especificitats nacionals amb la finalitat de promoure el creixement per a tots.

Creixement intel·ligent: desenvolupament d'una economia basada en el coneixement i la innovació.

Creixement sostenible: promoció d'una economia que utilitzi més eficaçment els recursos, que sigui verda i més competitiva.

Creixement integrador: foment d'una economia amb un al nivell d'ocupació que incideixi en la cohesió econòmica, social i territorial.

Els objectius següents³⁶ han estat seleccionats en funció d'aquests criteris i les darreres dades disponibles estan referides a 2010, tal com reflecteix el quadre II-1:

³⁶ *Ens hem fixat únicament amb els objectius referents a educació, ocupació i cohesió social.*

El nivell d'ocupació de la població entre 20 i 64 anys hauria d'augmentar del 69% actual al 75% (a Espanya, aquesta taxa d'ocupació és del 62,5% i la UE27 del 68,6%) mitjançant, entre d'altres coses, una major participació de les dones i els treballadors més grans i una millor integració dels immigrants en la població activa.

En l'actualitat, la UE té com a objectiu invertir el 3% del seu PIB en I+D. Aquest objectiu ha servit per centrar l'atenció en la necessitat que tant el sector públic com el privat inverteixin en I+D. Actualment, la despesa se situa en el 2,0% a l'Europa dels 27 i en l'1,4% a Espanya.

Un objectiu educatiu centrat en els resultats, que abordi el problema de l'abandonament escolar, que el redueixi al 10% des de l'actual 14% (a Espanya és del 28,4%) i que incrementi el percentatge de la població d'entre 30 i 34 anys que finalitza amb estudis superiors complets, almenys del 40%. La mitjana de la UE 27 és del 33,6% i per a Espanya és del 40,6%.

El nombre d'europaus que viuen per sota dels llindars nacionals de pobresa s'hauria de reduir en un 25% i rescatar, així, més de 20 milions de persones de la pobresa. En l'actualitat, la taxa de risc de pobresa per a la Unió Europea del 27 és del 23,5%, dos punts per sota de la mitjana d'Espanya (25,5%).

2.2. ELS INDICADORS DE LAEKEN

Segons dades de l'Enquesta de condicions de vida 2010, la taxa de pobresa dels treballadors assalariats³⁷ (indicador de Laeken) a les Balears se situa en el 16,4%, quan l'any 2005 era tan sols del 8%. També es duplica, en aquest període, el percentatge de llars en què tots els membres en edat activa de 18 a 59 anys es troba sense ocupació, i passa a ser ara del 12,76% (indicador Laeken "proporció del grup d'edat en llars sense cap ocupat").

Pel que fa a l'abandonament d'estudis entre joves de 18 a 24 anys (indicador de Laeken), durant l'any 2011 el 25,8% d'aquests joves ha abandonant els

³⁷ Aquest indicador neix a proposta del grup de treball d'Indicadors del Comitè de protecció social de la Comissió Europea i, en concret, del Consell Europeu de Laeken (desembre de 2001) en què es defineixen els indicadors bàsics per a l'anàlisi del benestar social en l'àmbit europeu.

estudis prematurament. Aquests percentatges segons sexe són els següents: per als homes és del 14,6%, mentre que per a les dones és de l'11,3%. Aquests són els percentatges més baixos de tota la sèrie analitzada, és a dir, en temps de bonança econòmica, aquests percentatges eren molt superiors; per exemple, l'any 2005 la mitjana d'abandonament se situà en el 33% dels joves entre 18 i 24 anys. El sector masculí és el que experimenta una major reducció de l'índex durant aquests últims anys. Per altra banda, la proporció de menors de 26 anys amb nivell educatiu baix (indicador de Laeken), també s'ha reduït de forma considerable entre el començament de la crisi i l'últim any. Així doncs, l'any 2007, el percentatge de menors de 26 anys amb baix nivell educatiu fou del 80,9%, mentre que per a l'any 2011 ha estat del 68,3%.

2.3. ANÀLISI COMPARADA DE LES TAXES D'ACTIVITAT, D'OCUPACIÓ I D'ATUR DE LES BALEARS I D'ALTRES COMUNITATS AUTÒNOMES

En acabar l'any 2011 les Illes Balears presentaven una taxa d'activitat³⁸ del 65,3% (set dècimes menys que la taxa de 2010) la més alta del territori nacional. Les comunitats autònomes amb la taxa d'activitat més elevada són, darrere de les Balears, Madrid (64,2%), Catalunya (63%) i les Canàries (63%) [\(vegeu el quadre II-2\)](#).

Si tenim en compte el nivell de formació assolit per les persones que formen part de la població activa, ens adonam que tenen una taxa d'activitat més alta com més alt és el nivell de formació que tenen, i que aquesta dada és per a ambdós sexes, tant per a dones com per a homes [\(vegeu els gràfics II-1, II-2 i II-3\)](#).

Cal ressaltar el fet que a menor nivell formatiu, la taxa d'activitat masculina és molt més elevada que la femenina, tal com es pot observar als gràfics; els homes amb estudis secundaris obligatoris tenen una taxa d'activitat del 78%, mentre que per a les dones és del 62,7%. Les taxes d'activitat més elevades en el cas de les dones, corresponen, tant per a Espanya com per a les Balears, al grup amb estudis superiors i títol de doctorat.

³⁸ La taxa d'activitat és la relació entre la població activa i la potencialment activa.

L'any 2011 la taxa d'activitat masculina és del 71,6% i es redueix respecte de 2010 en 1,1 punts, mentre que la taxa d'activitat femenina ho fa en tres dècimes i resta en el 59,1%, 7,1 punts per sobre de la mitjana estatal. És la comunitat autònoma amb la taxa d'activitat femenina més elevada, seguida de la Comunitat de Madrid amb una taxa del 57,8%. Tot i l'entrada creixent de la dona en el mercat de treball i malgrat el consegüent escurçament de distància respecte de la masculina, la taxa d'activitat masculina encara se situa significativament per sobre de la femenina. El grup d'edat que ha experimentat un major augment de la taxa d'activitat respecte del 2010 ha estat el de les persones de 55 i més anys, amb un augment d'1,9 punts, que en el cas del col·lectiu femení s'eleva a 3,4 punts, mentre que en els homes l'augment és només de dues dècimes [\(vegeu el quadre II-3\)](#).

Tot i que històricament les Illes Balears sempre han presentat les taxes d'activitat i d'ocupació més elevades de l'Estat, aquests dos darrers anys la taxa d'ocupació³⁹ de les Balears se situa per darrere de dues comunitats autònomes; la de Madrid i la de Navarra. Així doncs, la Comunitat de Madrid registra una taxa d'ocupació del 53,4% i Navarra del 52,5%, mentre que la de les Illes Balears és del 51%. Una anàlisi per gènere ens mostra que, en el cas dels homes, la taxa d'ocupació del 55,6% s'ha reduït en 1,9 punts amb relació a la registrada l'any 2010. Aquest descens afecta especialment el grup d'edat comprès entre els 20 i 54 anys (9,5 punts menys). En el cas de les dones, la taxa d'ocupació del 46,5% es redueix en 1,2 punts respecte de l'any passat. Els col·lectius que han mostrat un comportament més recessiu són els dels homes entre 20 i 24 anys (tres punts menys que l'any anterior) i les dones entre 25 i 54 anys (també tres punts menys que l'any anterior). Les Illes Balears, amb un 46,52% són la segona comunitat autònoma amb la major taxa d'ocupació femenina de l'Estat, per darrere de Madrid (48,09%) [\(vegeu el quadres II-3 i II-4\)](#).

D'altra banda, la taxa d'atur⁴⁰ s'ha situat en el 22%, a 1,6 punts per sobre de la taxa d'atur del 2010. Es troba a quatre dècimes per sobre de la taxa d'atur en l'àmbit nacional, que és del 21,6%. Les Illes Balears ocupen la novena posició

³⁹ La taxa d'ocupació és la relació entre el nombre total d'ocupats i la població de 16 i més anys.

⁴⁰ La taxa d'atur és la relació entre el nombre d'aturats i la població activa.

pel que fa a la taxa d'atur més alta en el rànquing per comunitats autònomes. Per gènere, la taxa d'atur masculina (22,3%) s'ha incrementat en 1,4 punts. També la taxa d'atur femenina registra un augment d'1,7 punts i s'ha situat, així, en el 21,3%. Per trams d'edat, la taxa d'atur de les dones joves entre els 16 i 19 anys és l'única que ha davallat (-4,9 punts), i passa del 66,7% al 61,8% per a l'any 2011 ([vegeu els quadres II-3 i II-5](#)).

Cal destacar que, des de fa dos anys, la taxa d'atur femení a les Illes Balears és inferior a la del masculí, mentre que a Espanya es manté per sobre. L'impacte de la crisi, segueix centrant-se sobretot entre els homes joves i en sectors masculinitzats, com ara la construcció.

Així doncs, hi ha quatre comunitats autònomes on la taxa d'atur femení és inferior a la d'atur masculí (segurament per la importància que en aquests territoris té el sector serveis, que es nodreix de més mà d'obra femenina). Cantàbria és la comunitat autònoma on aquesta diferència és major (amb una diferència d'1,78 punts), seguida de Catalunya (1,22), les Balears (0,9) i Astúries (0,84). A l'altre extrem hi trobam comunitats com Extremadura, Castella i Lleó o Castella-la Manxa ([vegeu el gràfic II-4](#)).

En el cas d'una comunitat com la nostra, cal subratllar les diferències que es produeixen en la taxa d'atur segons l'època de l'any. Com es reflecteix en el quadre II-18, en els mesos centrals de l'estiu la taxa d'atur (del 17,8%) es redueix respecte de la que hi ha en els mesos de menor activitat turística (en 7,6 punts); per tant, es pot afirmar que la taxa d'atur en el mercat laboral de les Illes Balears fluctua d'acord amb l'estacionalitat de la nostra activitat econòmica principal: el turisme ([vegeu el gràfic II-5](#)).

Cal dir que moltes de les característiques que té l'atur en el conjunt d'Espanya –com ara els trets següents: juvenil i amb una relació inversa respecte del nivell de formació i amb diferències importants entre sectors d'activitat– també es poden observar en el cas de la nostra comunitat autònoma, la qual cosa queda reflectida en l'estructura del mercat de treball de les Illes Balears de forma molt peculiar.

Així, les Illes Balears tenen la cinquena taxa d'ocupació de joves menors de 30 anys més elevada de l'Estat (aquesta taxa en aquests anys de crisi econòmica ha davallat tres posicions), segons les dades del 2011. La taxa d'ocupació entre els joves menors de 30 anys és del 42,5% (en els darrers tres anys ha davallat gairebé onze punts) i se situa a dos punts per sobre de la mitjana espanyola, que és del 40,6%, quan històricament aquesta diferència era més del doble i, any rere any, es retalla més aquesta diferència. Les comunitats autònomes amb les taxes d'ocupació juvenil més elevades són, en primer lloc, Catalunya (46,9%), seguida de Navarra (46,3%), i Madrid (45,4%) ([vegeu el quadre II-6](#)).

Entre les característiques sociodemogràfiques de la població jove, la relacionada amb l'educació es considera d'especial rellevància pel seu vincle estret amb els processos d'integració laboral.

A la nostra comunitat autònoma, es constata un pes inferior del nivell corresponent als estudis universitaris i un major pes del nivell corresponent als estudis primaris. És a dir, el nivell formatiu mitjà de la població jove continua sent inferior al del conjunt de l'Estat, així com més desequilibrat, a causa de les diferències entre els estudis primaris, per una banda, i els universitaris, per l'altra.

Les dades relatives al nivell d'estudis dels joves a les Illes Balears mostren pautes molt diferents de les de la mitjana espanyola. Les raons s'han de cercar en el fet que en el nostre mercat laboral històricament ha estat més fàcil trobar una feina per a la qual no es demana formació, i molts joves n'aconsegueixen sense problema, malgrat que a la llarga això pot implicar precarietat laboral i estancament de les seves oportunitats de millora i d'estabilitat laboral.

Durant l'any 2010⁴¹, i segons dades de l'Institut d'Avaluació del Ministeri d'Educació i Cultura, a les Illes Balears hi havia un 36,7% de joves entre 18 i 24 anys que no havia completat l'educació secundària obligatòria, mentre que la mitjana espanyola era del 28,4% i la de la UE 27 del 14,1%. La nostra comunitat es col·loca en darrera posició amb relació a aquest indicador. La segueixen les comunitats autònomes de Múrcia (35,5%) i Andalusia (34,7%).

⁴¹ Última dada disponible.

Per sexe, les dones registren una taxa del 30,7% i els homes del 42,6% ([vegeu el quadre II-7](#)).

2.4. L'ÍNDEX DE QUALITAT DEL TREBALL (IQT)

Incloem en aquest apartat l'actualització de les dades relatives als indicadors de l'Índex de qualitat del treball, CES-2009 (IQT)⁴², tant per a les Illes Balears com per a la resta de comunitats autònomes. L'indicador de qualitat del mercat de treball es basa en una bateria d'indicadors (39) que pretenen mesurar la situació laboral de totes les comunitats autònomes a partir de vuit dimensions i quatre escenaris: base, tradicional, intermedi i innovador.

La primera conclusió que es pot extreure a partir dels resultats del 2010 és que la posició de les Illes Balears ha empitjorat notablement respecte del 2009, en tots els escenaris possibles: base, tradicional, intermedi i innovador. Així, les Balears passen a ocupar la setena posició en els escenaris base i innovador, i la vuitena en els escenaris tradicional i intermedi. És, sobretot, si es compara l'evolució des del 2001, quan s'observa la pèrdua contínua de posicions relatives que han patit les Illes a l'indicador de qualitat del treball, en què han deixat d'ocupar les primeres posicions del rànquings per comunitats autònomes, per passar a una posició més moderada ([vegeu el quadre II-8](#)).

Respecte del 2009 és interessant analitzar les variacions en relació amb la resta de comunitats autònomes quant a les diferents dimensions dels IQT ([vegeu els quadres II-9](#) [II-10](#) [II-11](#) [II-12](#) [II-13](#) [II-14](#) [II-15](#) i [II-16](#)).

La major pèrdua de posicions relatives s'ha produït en la dimensió 1 de "Condicions del lloc de treball", en què les Balears passen d'ocupar la desena posició en el 2009 a la tretzena en el 2010, sobretot pels pitjors resultats respecte del 2009 en els indicadors de tipus subjectiu de l'Enquesta de qualitat de vida en el treball del Ministeri d'Ocupació i Seguretat Social, sobre el grau

⁴² *Estudi elaborat l'any 2008 i publicat el 2009, a proposta de la Comissió de Treball de la Memòria del CES 2007 i aprovada per la Comissió Permanent, en què es duu a terme l'actualització del primer estudi del CES sobre els IQT, La qualitat del treball. Una proposta d'indicador, Consell Econòmic i Social de les Illes Balears i SOIB, 2004. Vegeu: Parellada M.; Puigros A.; Ribas M.; Indicadors de qualitat del treball, Consell Econòmic i Social de les Illes Balears, 2008.*

de satisfacció en el lloc de treball (passam del 7 a l'11) i el nivell d'estrès (passam del 7 al 13).

Les Illes perden també tres posicions en la dimensió 6 de "Cohesió social i mercat de treball" (passam del 3 al 7), posicions que s'havien recuperat en el 2009 i que es tornen perdre en el 2010. Així se situen en la setena posició del rànquing. Així, les Illes han empitjorat i, per tant, perdut posicions relatives en els indicadors sobre taxa d'atur i ocupació dels menors de 30 anys.

També cal esmentar la dimensió 8 sobre "Benestar i protecció social" en què les Illes perden una nova posició en el rànquing (passam del 4 al 5), que s'afegeix a la posició perduda en el 2009. L'explicació d'aquest canvi de posició es troba en el percentatge de persones situades sota el llindar de la pobresa (passam del 8 a l'11), mentre que la resta d'indicadors es mantenen en la mateixa posició de l'any anterior.

Finalment, s'ha d'insistir en el fet que les Balears continuen, com en el 2008 i el 2009, a la coa de l'Estat en la dimensió 3 sobre "Qualificació, habilitats i aprenentatge". Les variables explicatives es troben en el manteniment de la proporció més baixa d'ocupats amb estudis superiors (ens mantenim en el lloc 17) de l'Estat, l'índex de desajustament (ens mantenim en el lloc 15), ocupats que segueixen algun tipus de formació (ens mantenim en el lloc 14), i continuam a la coa de l'Estat pel que fa al major percentatge de joves d'entre 18 i 24 anys que han abandonat l'ensenyament de manera prematura.

D'altra banda, també cal ressenyar les dimensions en què les Illes Balears han millorat la posició relativa l'any 2010 respecte dels resultats de 2009.

En primer lloc, destacar l'escalada de posicions en la dimensió 7 sobre "Salaris i productivitat", en què les Illes passen de la setena a la tretzena posició en el rànquing per les 17 comunitats autònomes. De fet, només Aragó és l'altra comunitat autònoma que també millora tres posicions en aquesta dimensió; amb dues posicions milloren Cantàbria, la Comunitat Valenciana i la Rioja; i en una posició ho fan les Canàries i Navarra. La resta mantenen o perden

posicions [\(vegeu l'addenda del quadre II-15\)](#). Les variables explicatives d'aquest canvi són: remuneració salarial (passam del 12 a l'11), productivitat (del 8 al 9), ocupats en alta tecnologia (del 17 al 15) i l'augment salarial pactat (del 17 al 14).

També a la dimensió 4 sobre "Accés i participació en el mercat de treball", les Balears han pujat de la cinquena a la quarta posició del rànquing. Això es deu al fet de recuperar una posició en la taxa d'ocupació de les persones d'entre 30 i 54 anys (passam de 10 al 9) i dues en la taxa d'atur d'aquest mateix grup d'edat (passam del 13 a l'11).

A més, les Illes Balears mantenen la primera posició en la dimensió 2 de "Relacions laborals", que havien recuperat l'any 2009, pel fet de mantenir-se en el primer lloc del rànquing en l'indicador de jornades perdudes en vagues i la cobertura de convenis col·lectius.

Les Balears també mantenen la millor posició, en la dimensió 5 d'"Igualtat de gènere". S'aprecia una millora en indicadors com la desigualtat salarial (passam del 4 al 3), la ràtio de parcialitat involuntària (del 5 a l'1), o l'índex de Duncan (del 7 al 4). En canvi, les Balears perden posicions en altres indicadors com la ràtio d'aturats que no han treballat abans (passam del 2 al 7), la ràtio d'atur de llarga durada (passam del 2 al 3) o la ràtio d'ocupats en el grup de directius (passam del 10 al 17).